

MUKESH KAPILA

DAMIEN LEWIS

**MASACRUL
DIN DARFUR**

Singur împotriva răului

Traducere din limba engleză de Carmen Ion

Prefață de Marian Voicu

CORINT
ISTORIE

DR. MUKESH KAPILA, în prezent profesor la Manchester University, este expert în probleme umanitare și diplomat internațional. A lucrat în peste 130 de țări în funcții de conducere pentru guvernul britanic, ca și pentru Organizația Națiunilor Unite, Organizația Mondială a Sănătății și Federația Internațională a Societăților de Cruce Roșie și Semilună Roșie. Ca urmare a experienței pe care a acumulat-o în diverse puncte fierbinți de pe glob, Kapila s-a concentrat asupra prevenirii genocidului și a altor crime îngrozitoare împotriva umanității în calitate de reprezentant special al Aegis Trust.

DAMIEN LEWIS este un autor britanic multipremiat de bestselleruri internaționale, publicate în peste 30 de limbi. A colaborat la scrierea mai multor memorii incitante de mare succes, printre care *Slave*, povestea lui Mende Nazer.

Redactare: Dragoș Roșca

Tehnoredactare computerizată: Cristina Gvinda

Design copertă: Dan Mihalache

Ilustrație copertă: ©Getty Images

MUKESH KAPILA with Damien Lewis

AGAINST OF TIDE OF EVIL

Copyright © 2013 by Mukesh Kapila and Damien Lewis

All rights reserved.

Toate drepturile asupra ediției în limba română aparțin
GRUPULUI EDITORIAL CORINT.

ISBN 978-606-8623-89-4

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

KAPILA, MUKESH

Masacrul din Darfur : singur împotriva răului / Mukesh Kapila;
trad.: Carmen Ion ; pref.: Marian Voicu. - București : Corint Books, 2015

ISBN 978-606-8623-89-4

I. Ion, Carmen (trad.)

II. Voicu, Marian (pref.)

94(624 Darfur)2003

Prefață

Într-o după-amiază de ianuarie a anului 2003 aterizam la Khartoum, cufundându-ne brusc în mîzga lipicioasă a unei călduri paralizante. Urma să filmăm câteva reportaje. Sudanul părea dintr-odată deschis Occidentului. Invitația Ministerului de Externe sudanez a fost surprinzătoare, regimul de la Khartoum avînd reputația unui stat polițienesc condus cu mînă de fier de președintele Omar al-Bashir.

Sudanul era considerat de americani un stat sponsor al terorismului: Osama Bin Laden a locuit aici între 1991 și 1996. Întrucît Bashir a susținut regimul lui Saddam Hussein în timpul războaielor din Golf, relația cu Washingtonul era foarte proastă. Deschiderea era așadar surprinzătoare, lăsându-mă să cred că sudanezii încercau să profite de relația specială cu Bucureștiul (cei mai mulți studenți străini în timpul regimului comunist din România erau sudanezi).

Între timp, aveam să aflu că în sud se descoperiseră noi zăcăminte de petrol, ceea ce adusese pretendenți americani, chinezi și ruși la porțile celei mai mari țări africane. Khartoumul putea plusa, încercînd să negocieze cu Vestul ridicarea sancțiunilor și cu Estul credite ieftine.

Anul 2003 a fost unul de răscruce: pacea cu rebelii din sud părea posibilă. Khartoumul era în război civil cu Sudul negru încă de la cucerirea independenței, din 1956. După doar câteva luni însă, zvonurile privind atrocitățile comise în altă regiune, în Vest, aveau să se răspîndească și lumea avea să audă din ce în ce mai des un nume asociat cu una din cele mai mari catastrofe umanitare: Darfur.

Două luni mai târziu, avea să aterizeze la Khartoum și dr. Makesh Kapila, noul coordonator rezident al ONU în Sudan.

Cartea de față este un adevărat thriller. Cu imagini puternice și un ritm rapid al narațiunii, are câteodată aerul unui scenariu de *blockbuster* (în care apar, în carne și oase, George Clooney, Kofi Annan, Omar al-Bashir, șefi de stat și de guvern, agenți secreți).

Mukesh Kapila este ceea ce se cheamă un *whistleblower*, un avertizor, o persoană care alege să denunțe pentru binele public neregulile, corupția, ipocrizia, lașitatea din organizația pentru care lucrează. Kapila, unul dintre demnitarii de rang înalt ai Organizației Națiunilor Unite, șeful Misiunii ONU în Sudan, condamnă eșecul organizației sale în a preveni genocidul din Darfur, tăcerea instalată ipocrit la cartierul general de la New York. Este, probabil, *whistleblower*-ul cu cea mai înaltă funcție dintr-o organizație publică de până acum. Alături de el stau alte figuri „celebre” ale ultimilor ani: Julian Assange și Edward Snowden.

Kapila demontează în fața noastră mecanismele viciate ale ONU, ne conduce prin labirintul vertical al birocrăției, ne prezintă funcționarii aparent inofensivi, „mandarinii” din umbră, cei care la un prânz copios iau decizii de viață și de moarte pentru popoare întregi.

Autorul se consideră un diplomat incomod. În Irak fusese judecat *in absentia* pentru „pătrundere ilegală în țară și instigare la rebeliune împotriva statului irakian” și condamnat la moarte. Cel care avea să îl aducă, viu sau mort, urma să primească o recompensă de 100 000 de dolari.

După misiunile din Rwanda, Kosovo, Afghanistan, Angola, Sierra Leone, Sri Lanka, Coreea de Nord, Irak, la numai 48 de ani, Kapila este surprins de poziția înaltă în care este numit, aceea de coordonator plenipotențiar în Sudan. Expert în misiuni umanitare, crede că a văzut tot ceea ce se poate imagina în materie de atrocități. Are însă ocazia să vadă cum în proximitatea sa, în Darfur, începe un adevărat genocid. Autoritățile de la Khartoum îi confirmă nonșalant că vor aplica „soluția finală”, convinse că diplomații coruptibili ai Occidentului nu vor reacționa, așa cum nu o făcuseră nici până atunci.

Din martie 2003, când apar primele zvonuri privind masacrele din Vest, Kapila se zbate pentru a documenta situația din teren și, mai apoi, pentru a-i preveni pe colegii din cancelariile occidentale că în Darfur are loc cel mai mare genocid din istoria recentă.

Kapila este, el însuși, un supraviețuitor al genocidului. Din memoria de dincolo de nașterea sa, din povestirile bunicii sale, îi apare obsedant figura unui elvețian care lucra pentru Crucea Roșie și care, în timpul

refugiului care a urmat împărțirii Indiei în 1947 în India și Pakistan „la fiecare oprire, el cobora din tren și înfrunța masele înarmate cu puști și cu săbii având în mâini doar steagul. Și, ca prin minune, curajul acestui om extraordinar a ținut trenul și pe ocupanții lui în siguranță până ce au traversat granița și au intrat în India. El salvase viața bunicii și pe cea a copiilor ei. Dacă n-ar fi existat Crucea Roșie, eu nu m-aș fi născut”.

Pe fundalul povestirii din Sudan, se derulează povestea intimă a autorului: dr. Kapila este indian din casta brahmanilor („în *Bhagavad Gita* – echivalentul hindus al Bibliei creștine sau Coranului musulman –, Kapil Rishi este nepotul lui Brahma”), cu o descendență sacră care îi legitimează acțiunile în favoarea celor săraci și oprimați.

A luptat din greu pentru fiecare șansă ce i s-a oferit: pentru bursa în Anglia care îi va schimba viața, pentru postul de medic în comitatul Cambridgeshire, pentru tânăra doctoriță albă care făcea apostolat în comunitățile sărace din India și care avea să-l ceară în căsătorie, pentru cele trei fiice... Este un *outsider* al unei lumi coloniale apuse și care avea să ajungă în chiar miezul ei de putere, la Londra, în Ministerul de Externe și apoi la ONU.

De mic, contemplând un sac cu ajutoare primite de la americani, are revelația dramei poporului său: „Acum știam însă adevărul: trăiam pe seama ajutoarelor trimise de un popor aflat la jumătate de glob distanță de noi. Dacă a existat un moment în care mândria mea copilărească a încasat o lovitură, atunci a fost”.

„Dumnezeu nu ne cere să reușim, ci doar să facem tot ce ne stă în putere”, spunea Maica Tereza. O istorie a secolului XX și a începutului de secol XXI este o istorie a masacrelor, a unei umanități care luptă cu răul visceral. Kapila trece în revistă rapid politica Occidentului în toate zonele sensibile ale globului, iar concluziile sunt amare: „De multe ori în istoria recentă câștigasem războaie și pierdusem păci”.

La Srebrenica, în 1995, circa 10 000 de bosniaci civili căutaseră protecție în „adăpostul sigur” al ONU, apărat de o garnizoană formată din 400 de olandezi din forțele de menținere a păcii. Armata sârbă încercuise adăpostul și ceruse să-i fie predați toți bosniacii musulmani, ceea ce s-a și întâmplat. Comandantul forței olandeze ceruse permisiunea de a riposta, însă ONU a refuzat. După evenimentele de la Srebrenica, sentimentul de rușine a luat asemenea proporții în Olanda, încât a dus la căderea guvernului, „însă eșecul principal aparținuse ONU, și totuși nimeni din

cadrul acelei auguste instituții nu fusese vreodată tras la răspundere. Mai-marii ONU – printre care și Kofi Annan – scăpaseră nepedepsiți”.

În Sierra Leone, „rebelii din cadrul RUF se specializaseră în amputări – retezarea brațelor și picioarelor cu macetele – ca modalitate de a răspândi frica”.

De data aceasta, în Sudan, victimele sunt africanii negri tratați ca niște cetățeni de mână a doua de către arabii care au preluat puterea la Khartoum. Vizitele sale în Sudanul de Sud, unde îl cunoaște pe șeful Armatei Poporului pentru Eliberarea Sudanului, John Garang, îi arată amploarea crizei: „Malnutriția era endemică printre copiii. Copiii se nășteau prematur și sub greutatea normală și sufereau de probleme de dezvoltare, iar bolile erau larg răspândite. Malaria domnea, apa și condițiile de igienă erau practic inexistente, la fel și îngrijirea sănătății și educația. [...] Nimic din ceea ce văzusem până atunci în călătoriile mele în cele mai sărace colțuri ale lumii nu se compara nici pe departe cu situația din sudul Sudanului, iar supărarea lui Garang pentru lipsa de implicare a ONU căpăta acum mai mult sens”.

Urmează apoi relatările din Darfur, care devin tot mai numeroase: „«Dacă prind o femeie gravidă, îi taie burta», a adăugat Idris. «O taie și, dacă e băiețel, îl aruncă în foc. Ți dai seama – *în foc!* Iar dacă e fetiță, o lasă acolo să moară». Au pornit să-mi povestească despre femeile răpite. Fetițe nu mai mari de șase sau șapte ani care fuseseră violate. Unele din ele de față cu mamele lor. Soți obligați să se uite cum soțiile le erau bătute și violate în repetate rânduri. De multe ori femeile erau răpite de călăreți și duse în taberele lor. Unele se întorceau acasă după câteva zile, iar altele dispăreau pur și simplu”.

Relatările din Darfur îi amintesc de Rwanda părăsită de ONU și de toate organizațiile umanitare chiar în timpul masacrelor. Singurele care rămăseseră pe loc erau măicuțele indiene din Misiunea Maicii Tereza. Cele văzute îl vor bântui toată viața: „Ne-am simțit atrași de bisericuță precum o molie de flacăra. Cu cât ne apropiam, cu atât duhoarea devenea mai grea. În timp ce străbăteam poteca ce ducea spre ușă, am văzut câini costelivi care rodeau ceva – mădulare umane. Ne-am oprit în fața ușii deschise și am aruncat o privire peste prag. Primele lucruri pe care le-am remarcat au fost amvonul și numerele imnurilor notate pe o tablă lipită de perete. Sub ea se afla o grămadă de corpuri omenеști contorsionate – bărbați, femei, bătrâni, copii, chiar și prunci. Am văzut femei dezgolate de la brâu în sus și cu sânii tăiați. Am văzut un bebeluș

atârnat la sânul mamei moarte; avea picioarele secerate. Biseriçuța părea să poată adăposti circa 200 de oameni, dar cel puțin 1 000 de cadavre fuseseră îngrămădite înăuntru. Nici nu puteam intra din cauza mormanului de leșuri. Toate ferestrele bisericii fuseseră sparte de gloata hutu care își croise drum cu forța. Unele mâini retezate țineau în continuare Biblii, în postura în care oamenii fuseseră surprinși în timpul rugăciunii. Peter și cu mine ne-am întors și am plecat fără a schimba o vorbă. Nu aveam ce ne spune. Niciun cuvânt nu putea descrie grozăvia pe care o văzusem.”

Gândindu-se la organizația pentru care lucrează, autorul îl citează pe Edmund Burke: „Pentru ca răul să triumfe, nu e nevoie decât de câțiva oameni de bine care să nu facă nimic”. Kapila se confruntă cu indiferența șefilor săi din ONU, dar și cu propria conștiință, devenind „prizonierul propriei funcții”. Masacrele la care a fost martor ocular, de la Srebrenica și Rwanda până la Sierra Leone și Irak, îl determină să își pună întrebări: „Am pus problema și în particular, la New York: «dacă nu eu, atunci cine avea să reacționeze?». Întrebarea mea s-a lovit de un zid de răspunsuri echivoce și de tăcere. Mi-am amintit că îmi jurasem că *dacă îmi va sta în putere nu voi lăsa niciodată răul să triumfe*. Dar dacă era să reacționez – sub ce formă, încă nu știam –, mai întâi de toate aveam nevoie de dovezi. Vorbele sunt una, dar pentru a lua poziție aveam neapărat nevoie de probe”.

Kapila înțelege că este vorba de epurarea etnică, iar mijloacele folosite sunt bombardarea aeriană, urmată de atacurile la sol ale forțelor armate sudaneze și milițiilor. Și îi cunoaștem și pe făptași: „cei aflați la cârma regimului de la Khartoum, plus Muhabaratul [poliția secretă sudaneză], împreună cu Janjaweed [milițiile loiale Khartoumului]”. Ce nu știa încă era amploarea distrugerii.

Statul sudanez este pentru Kapila unul polițienesc, iar orice încercare de a avea un dialog onest cu reprezentanții săi este inutilă. Pe măsură ce încearcă să se implice tot mai mult în Darfur, relațiile cu Guvernul sudanez devin tot mai aspre: „«Cine mama dracului te crezi? Asta e țara noastră! Noi controlăm aici lucrurile! E treaba noastră! Nu a nenorocitului de ONU! O să fii dat afară în șuturi din Sudan!» Nu obișnuiesc să înjur, și cu siguranță nu în discuții cu miniștrii țării-gază, însă de data asta am văzut roșu în fața ochilor. «Atunci faceți naibii ce vreți!» am țipat înainte de a închide telefonul”.

Pentru a strânge informații, riscă totul într-o misiune secretă: „Un scandal uriaș avea să izbucnească dacă se afla că șeful coordonator plenipotențiar al ONU angajase pe cineva care să pătrundă în asemenea chip în Darfur”.

Kapila începe apoi un turneu prin cancelariile europene cu două scopuri: de a strânge bani pentru asistența umanitară în Darfur și de a semnala atrocitățile comise.

Britanicii de la care aștepta soluții ferme și imediate îl dezamăgesc, aceștia „dând la schimb suferințele populației din Darfur pe semnarea acordului de pace”. Nici la sediul ONU nimeni nu este dispus să se implice în ceea ce știau că se transformă în genocid. Kapila este dezamăgit: acest loc „încărcat de istorie, în care țările mici se presupunea că erau egalele statelor mari. Pentru cei care, ca și mine, credeau cu putere în aceste lucruri, era Mecca”; dar aici nimeni nu este dispus să ia vreo măsură: „Ne pregăteam să facem față unei crize umanitare de proporții gigantice, când ceea ce ar fi trebuit să facem era să oprim declanșarea furtunii”.

Kapila înțelege că istoria se repetă și ONU putea să se facă iar vinovată de un eșec colectiv și incredibil prin păstrarea tăcerii asupra ororilor din Darfur și devine conștient de misiunea sa: „Singur în biroul meu din Khartoum, în seara aceea am trăit un moment de «evrika», o revelație electrizantă. Am înțeles cu absolută claritate ce aveam de făcut: «să acționez în orice mod posibil pentru a opri răspândirea răului». Odată cu realizarea răspunderii uriașe care îmi revenea, m-am simțit total eliberat. Indiferent de atitudinea, abuzivă sau nu, cu care aveam să fiu tratat de ONU, aveam datoria personală de a acționa, ghidat pur și simplu de propriul simț al binelui și răului”.

Atunci când Guvernul începe operațiuni masive și sistematice de curățare a întregii regiuni și chiar și a taberelor de refugiați de lângă Khartoum, Kapila își dă seama că îi mai rămâne o singură soluție. Începe să adune date concrete, cifre, probe și mărturii: „În fiecare sat voiam să aflu câte violuri se întâmplaseră, câți morți erau, câte femei fuseseră răpite. Voiam numele satelor, ora atacului și componența exactă a bandelor de criminali. Nu mă mai interesau istoriile personale, oricât de înfiorătoare erau, ci date precise și specifice cu care să îi prind pe criminali și să-i arunc în spatele gratiilor. Am cerut să-mi fie trimise numai informații verificate și oamenii mei s-au pus imediat pe treabă. Piesa se apropia acum de actul final.”

Kapila vrea să îi convingă pe șefii săi că vinovații trebuie aduși în fața Curții Penale Internaționale, dar britanicii și americanii sunt pur și simplu amuzați de intenția sa. În cele din urmă, însă, după aproape un an de la începutul mandatului său ca șef al misiunii ONU în Sudan și de la începutul atrocităților din Darfur, ONU se decide să îl concedieze, pentru că face „prea multe valuri”.

Nu mai are timp și nici ce pierde, așa că, după ce intră în posesia informațiilor din Darfur, se decide: va ieși în presă, va spune lumii întregi ceea ce ONU voia să ascundă. Efectul e uriaș: toată presa internațională îi preia declarațiile. Primele pagini ale celor mai mari ziare din lume vorbesc acum de genocidul din Darfur. Iar la sediul central al ONU se produsese o „consternare adâncă [...]. Oameni aflați în posturi-cheie «fugeau de colo-colo ca niște găini cu capetele retezate»”. Poliția secretă sudaneză nu rămâne, însă, indiferentă: „Dr. Kapila, ne-ai insultat țara! [...] Cât de curând vei fi găsit mort și meriți să ajungi în iad!”

Kapila notează succint urmarea demersului său: „Concluziile trase ca urmare a anchetei oficiale au fost aduse la cunoștința lui Kofi Annan. În document se arăta că existau probe *prima facie* că în Darfur se comiseră «crime împotriva umanității și crime de război, inclusiv acte cu intenție de genocid». În consecință, Consiliul de Securitate a fost obligat să sesizeze Curtea Penală Internațională de la Haga. CPI și-a început propriile investigații în iunie 2005, inculpând mai mulți membri din vârful ierarhiei regimului de la Khartoum, inclusiv pe președintele sudanez, Omar al-Bashir. I-au fost aduse cinci capete de acuzare pentru crime împotriva umanității, două pentru crime de război și trei pentru genocid. Lista de infracțiuni pentru care a fost inculpat al-Bashir – primul șef de stat în funcție pus sub acuzare de către CPI – arăta ca scenariul unui film horror: crime, exterminare, tortură, viol și așa mai departe.”

Dar ce s-a întâmplat, după 11 ani, cu personajele acestui thriller? „Arhitectul-șef al genocidului – Omar al-Bashir – rămăsese președintele Sudanului; mâna lui dreaptă – Ahmed Haroun, comandantul operațiunilor militare – fusese promovat într-o funcție politică de mare însemnătate. Milițiile Janjaweed scăpaseră în mare parte nepedepsite, iar șeful lor – Musa Hilal – dobândise și mai mare putere. Pe scurt, nu numai că cei responsabili nu fuseseră aduși în fața justiției, dar arhitectii soluției finale din Darfur fuseseră recompensați financiar, personal și

politic pentru crimele lor odioase. Cât despre justiție, reconciliere și revenirea la normal – acestea rămăseseră o himeră”.

Sudul Sudanului a devenit independent în 2011, în urma unui referendum, și este măcinat acum de război civil. Banii, puterea și petrolul sunt din nou cauzele, iar politicienii locali, companiile internaționale și marile puteri ale lumii sunt, din nou, actorii. Iar în zona de frontieră dintre Sudan și Sudanul de Sud au loc din nou atrocități, la care Kapila, de data aceasta un simplu civil, asistă neputincios și aude același ordin ca în Darfur, în 2003: „Trebuie să curățați locul lună. Să-i măturați, să-i ștergeți de pe fața pământului, să-i zdrobiți. Să nu-i aduceți înapoi vii. Nu avem loc pentru ei în țara asta”.

Cât despre Darfur, în 2015 încă nu este pace. Încă mai au loc lupte între milițiile locale. Încă mai sunt arse satele și masacrați civilii. Statisticile sunt vagi: peste 500 000 de victime, 3 000 000 de refugiați. Kofi Annan își va păstra funcția până în 2006, recunoscând abia spre finalul mandatului că „tragedia din Darfur a atins un punct critic. Este nevoie de întreaga atenție a Consiliului de Securitate și de măsuri urgente”.

Această admirabilă confesiune este dovada că un singur om poate schimba soarta a milioane de vieți. Mărturia de credință a lui Mukesh Kapila este temelia morală pe care se poate zidi lumea liberă: *„acțiunile unei singure persoane pot schimba lucrurile. Poți și trebuie să iei poziție în fața răului absolut, oricât de mare ar fi miza în termeni personali și oricât de înfricoșătoare ți s-ar părea consecințele. Și poți să o faci de unul singur și să nu te numeri printre oamenii de bine care stau cu mâinile în sân”*.

MARIAN VOICU
martie 2015

*Pentru oamenii din Crucea Roșie și Semiluna Roșie,
cei care mi-au oferit darul originar al vieții.
Și care și-au deschis inimile față de mine
în timp ce toți ceilalți m-au alungat.*

MUKESH KAPILA

*Și pentru Roger Hammond,
frate și prieten adevărat, plecat dintre noi,
dar nu uitat de cei care l-au iubit – știți voi cine.*

Semper fidelis.

DAMIEN LEWIS

Nota autorului

Mulți ani am rezistat tentației de a așterne pe hârtie această mărturie deoarece nu am avut puterea să retrăiesc amintirile și sentimentele dureroase pe care eram convins că avea să le răscolească. Numai insistențele prietenilor cu privire la datoria pe care o am de a-i ajuta pe cei confrunțați cu dileme și probleme similare m-au determinat să împărtășesc lumii ceea ce am de zis.

Cartea aceasta nu s-ar fi născut fără sprijinul lui E.Z. și al lui R.H., supraviețuitori ai Holocaustului, oameni care m-au inspirat și care și-au păstrat încrederea în umanitate în ciuda a tot ce au trăit. Mulțumiri speciale lui Bayarmaa Luntan, care a stăruit permanent pe lângă mine pentru a duce la bun sfârșit sarcina pe care mi-am asumat-o.

Pe parcursul redactării volumului am fost – inevitabil – nevoit să mă autoevaluez, atât privitor la ceea ce las în urmă, cât și la formarea mea ca profesionist și ca om. Mulți dintre membrii familiei mele, dintre prieteni și colegi mi-au influențat concepțiile și sistemul de valori. Bunica dinspre partea mamei, Vidya Wati, m-a învățat să nu-mi uit niciodată rădăcinile. Profesorul J.C. Drew, preot din Congregația Fraților Creștini de la St. John's School din India, mi-a călăuzit primii pași.

Mentorii pe care i-am avut ulterior în Anglia, Peter Waghorn la Wellington College și Sir Alec Cairncross la Oxford, m-au încurajat și m-au făcut să cred în propriile forțe. Mai târziu, dr. David Nabarro m-a învățat să gândesc logic, iar Peter Penfold, fost înalt comisar britanic